

TÖRÖK ENIKŐ

„Kupucok s más effélék” A kataszteri községek terhei a felmérés idején*

A kataszteri felmérés jelentősen felbolygatta a községek életét, amit jól tükröz az 1855-ben kiadott, a soproni adókerülethez intézett hirdetmény (*Kundmachung*), valamint a közigazgatási hatóságoknak és a községeknek szóló „Oktatás” is (*Belehrung für die Behörden und Gemeinden hinsichtlich der Verpflichtungen bei der Catastral-Vermessung und der damit in Verbindung stehenden Berichtigung und Beschreibung der Gemeinde- und Eigenthums-Grenzen*). A hirdetmény egy oldalban, röviden, az „Oktatás” pedig részletesen ismerteti a közhatóságok (pl. szolgabírói hivatalok), a községi elöljárók (községi bíró, jegyző és esküdtek), a lakosság és az adóhivatalok kötelességeit a részletes felmérés és előmunkálatai idején. 1855. május 16-ai keltezéssel elkészült mindkét dokumentum kétnyelvű, német és magyar változata is. 1856-ban az oktatás német–szlovák nyelvű kiadása (*Počení ...*) is megjelent. Az oktatás betekintést ad a mérnökök és a községek hétköznapijaiba.¹

A községek közreműködésére a felmérés költségeinek és időtartamának csökkentése céljából volt szükség. Még a mérnökök megérkezése előtt a községek ellenőrizték, kijavították és szükség szerint pótolták a határjeleket, a részletes felmérést megelőzően pedig megjelölték az egyes telkek határait. Biztosították a háromszögelési pontokhoz és a kicövekeléshez szükséges fa- és egyéb anyagokat, mun-

kaeszközöket, valamint a műszaki személyzet számára az ingyen szállást és a közlekedési, szállítási eszközöket, az előfogatot. A mérnökök mellé a területet és a birtokviszonyokat ismerő („útmutató”) embereket, valamint „famászókat” és levélhordókat adtak, katonai napszamosok hiányában napszamosokat is. A birtokosoknak jelen kellett lenniük telkük kicövekelésénél, az erdésznek pedig az erdők felmérésénél. A határjárás a községi elöljárók, a nagyobb birtokosok, egy határismerettel rendelkező egyén és az erdész, a helyszínelés pedig a községi elöljáró és három lakos részvételével zajlott, akik aláírásukkal a határleírást, illetve a helyszínelési záradékot is hitelesítették. A községi elöljárónak a munkarészekben használt földrajzi nevek helyességét is igazolnia kellett. A felmérést követően a községek feladata volt a háromszögelési jelek megőrzése és fenntartása, esetleges megrongálódásukat jelentették a szolgabírói hivatalnak.

A szolgabírói hivatal értesítette a községeket a háromszögelés, a határleírás megkezdésének időpontjáról, hivatalnokot küldött ki a helyszínelésre, vizsgálatot tartott, ha a helyszínelési záradék aláírását megtagadták, továbbította a pénzügyigazgatósági osztályhoz a háromszögelési jelek megrongálódásáról készített jelentéseket, a felmérési aligazgatóságokhoz pedig a birtokosok névjegyzékét és ellenőrizte, hogy a községek eleget tesznek-e az oktatásban elő-

* A bécsi kutatásaimat (2015, 2017) a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét.

1 Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv (= ÖStA, FHKA), Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= NHK) Katasterabt. Akten 356. 432/1855., 393. 8474/1856., 361. 2454/1855., 382. 3129/1856., 393. 8474/1856., FHKA Sonderbestände, Sammlungen und Selekte (SUS) Patente, Instruktionen, Normalien, Erlässe und Kurrenden (Patente) Sammlung von Patenten, Instruktionen und Normalien des Finanzarchivs (FA) 12. A provizoriumra vonatkozóan I. Hirdetés Ó cs. k. Főhercegségétől, Magyarország hadi és polgári kormányzójától 1852-diki november 8-káról 24551. sz. a., mellyel a telekadó-ideiglenegnél alkalmazott földmérők részére tett országos szolgáltatások használásának és számadásának szabványa közzététetik. Kundmachung Sr. kais. Hoheit des durchlaucht. Herrn Erzherzogs, Militär- und Civil-Gouverneurs des Königreiches Ungarn vom 8. November 1852 ... *Magyarországot illető országos törvény- és kormánylap*, 3. (1852) 22:418–424.

írt köteleességeiknek. Az adóhivatalok feladata volt a birtokosok névjegyzékének elkészítése.

A forrást a jelenleg érvényes helyesírási és központosítási gyakorlat figyelembevételével adom közre. A sorszámneveket („1817-ik”),

az idegen (német, latin) szavakat és a tájnyelvi alakokat (pl. színát), régies kifejezéseket, szólakakokat az eredeti szerint meghagyom.² A 86. §-hoz tartozó formanyomtatvány-min-tát képként adom közre.

Oktatás a hatóságok és községek részére a földadói szervezési felmérésnél lévő kötelezettségek, valamint az ezzel kapcsolatban álló községi és tulajdonjogi határok igazítása és leírása iránt, a soproni cs. k. helytartósági osztály területében³

1. §

Ő cs. k. Apostoli Felsőge 1817-ik évi december 23-án kelt legmagasabb kéziratában, melyben azon legkegyelmesebb akaratát nyilvánítani méltóztatott, hogy egy biztos földadóztatási rendszer behozattassék, 4-ik és 7-ik §§-iban azon nyilvános parancsolatot méltóztatott kimondani, hogy az adónak [a] birtok tiszta jövedelme szerinti meghatározatása végett minden egyes földrészlet gazdasztilag felméréstessék és megbecsültessék.

1849-ik évi október 20-ik és 21-én kelt legmagasabb kéziratával ő cs. k. Apostoli Felsőge Magyar-, Erdély-, Horvátországban úgy Szlavóniában, a Szerb Vajdaságban és Temesi Bánátban a fekvő földbirtok és épületek jövedelmének arányos megadóztatására az állandó földadói szervezetnek behozatalát elrendelni, és még az életbe lépni fog, a nevezett koronaországokban egy rendes földadói ideigleneg⁴ (Grundsteuer-Provisorium) fogantatba vételét elhatározni méltóztatott.

Miután ezen földadói ideigleneg már tetteleg életbe lépett; ugyanazért ezen legfelsőbb határozat következtében az állandó földadói szervezet végett minden egyes földrészlet, más koronaországokban követett alapelvek szerint gazdasztilag felmérteni és megbecsültetni fog.

2. §

Ezen felmérési munkálatoknál a községeket illető köteleességek részint a munkáüzletre magára, részint pedig azon személyekre, kik ezen munkálatnál alkalmaztatnak, vonatkoznak.

Ezen tekintetben a községeknek [a] következő rendszabályok fognak zsinórmértékül és szoros alkalmazkodásul szolgálni.

I. szakasz

Azon hatóságokról, melyek a földadói szervezet iránti felmérési üzletet vezetik

3. §

Az állandó földadói szervezet országos főigazgatósa Bécsben ezen ügyeknek legfelsőbb vezetését gyakorolja.

4. §

Az erre vonatkozó intézkedések a községek, szolgabírói hivatalok és a további fellebbvitelre nézve az országos pénzügyi igazgatóságok osztályai hatásköréhez tartoznak.

5. §

A földadói szervezet felmérési üzletnek fővezetése az országos pénzügyi igazgatóság osztályára ruháztatott, mi végre ehhez ezen felmérési munkálatok technikai fővezetése végett egy földképi igazgató⁵ rendeltetett.

2 HERMANN RÓBERT: Gondolatok a XIX. század közepi források kiadási módjáról. *Fons*, 5. (1998) 1:153–155.

3 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 361. 2454/1855., 393. 8474/1856.

4 Ideiglenes földadórendszer

5 Felmérési igazgató. Az igazgatóról I. TÖRÖK ENIKŐ: A „földképi”, azaz felmérési igazgató hatásköre az 1854. évi előírások szerint. *Catastrum*, 4. (2017) 2:15–28.

6. §

Ezen felmérési üzletre vonatkozó földi munkálatoknak vezetését az aligazgató⁶ gyakorolja.

7. §

A részlenkénti⁷ felmérési munkálatok felügyelésére földképi felvagyázók⁸ fognak felállíttatni, kiknek a járásukban foglalkozó felmérési személyzet közvetlen alá van rendelve.

8. §

Catastralis⁹ ügyekben a 4-ik §-ban megnevezett hatóságokhoz kell fordulni.

9. §

A községek jelentéseiket a szolgabírói hivatalhoz intézik, melytől ezen ügyekben minden rendeleteket és meghagyásokat veendnek.

II. szakasz

Felmutatása minden munkálatoknak, melyek szerint a gazdasági országos felmérés eszközlésbe vétetik

10. §

A munkálatok, melyek szerint a gazdasági országos felmérés eszközlésbe vétetik, felosztanak:

- 1-ör részletes felmérési előkészületekre,
- 2-ör részletes felmérési üzletre.

11. §

A részletes felmérési előkészületekhez tartoznak:

- 1-ör a trigonometricus szögelés¹⁰,
- 2-ör a graphicus szögelés¹¹,
- 3-ör a községi határoknak előleges határleírása, és
- 4-er a birtoktulajdon határainak megneve-

zése és biztosítása benn a községekben, valamint a kétrészes követelő vonalaknak is peres birtokrészeknél.

III. szakasz

A trigonometricus szögelésről

12. §

Miután a trigonometricai szögelésre nézve egy különös oktatás¹² létezik, ugyan azért itten csak a hatóságoknak és községeknek a trigonometricus jelekre vonatkozó köteleességei terjesztetnek elő.

13. §

A trigonometricus jelek az álladalom¹³ költségén fognak felállíttatni, ugyanazért az ahhoz felhasznált anyag az álladalom tulajdona.

14. §

A felállított trigonometricus jelek sértetlen megőrzésére és fenntartására felelet terhe alatt a községek kötelesek, melyeknek ugyanazért a határukban felállított trigonometricus jeleknek körülményes helyszínén való leírása közzé tenni fog.

15. §

Azon esetben, ha valamely trigonometricus jel megrongáltatnék, vagy pedig végképpen elpusztulna, törtéjék ez bár a részletes felmérés előtt vagy utána, az illető község elöljárósága köteles erről jelentését különbeni felelet terhe alatt azonnal a szolgabírói hivatalnál megtenni, és abban a megrongált vagy elpusztult jelnek körülményes leírásával megemlíteni, [hogy] időbeli viszontagságok vagy más által történt-e ezen trigonometricus jeleknek megrongáltatása vagy végképpeni elpusztulása.

6 Az aligazgató(k)ról l. TÖRÖK ENIKŐ: A magyarországi részletes felmérés vezetői 1856–1857-ben. *Catastrum*, 4. (2017) 3: 4–6. (= TÖRÖK, 2017)

7 Részletenkénti, telkenkénti

8 Felmérési felügyelők. A felügyelőről l. TÖRÖK, 2017. 6–13.

9 Kataszteri

10 Háromszögelés

11 Grafikus háromszögelés

12 *Allgemeine Instruktion zur Ausführung der trigonometrischen Operationen in Ungarn im Ödenburger Distrikte, während des Sommersemesters 1853.* Wien, 1853. 05. 02. ÖStA, FHKA Patente FA 18.

13 Kormányzat, állam

Ilyen esetben arról kell gondoskodni, hogy minden halasztás nélkül legalább a jelnek középpontja jövőre nézve megtartassék. Ugyanazért, ha azon cövek vagy kődarab, mely a trigonometricus jelnek közepét jeleli, szinte megrongáltatott, vagy helyéből elmozdítottatott volna, akkor ugyanannak helyébe azon egy gödörben egy más új cöveket vagy követ kell lerakni, és hogy könnyebben megtaláltassék és jobban megőriztessék, körös-körül földdel kell felhányni vagy csúcsdomb alakjában kővel körülrakni, és ezen intézkedést hasonlóképp a szolgabírói hivatalnak bejelenteni. A szolgabírói hivatal ezen jelentést minden halasztás nélkül a cs. k. pénzügy-igazgatósági osztályhoz felterjeszti, honnan ez a cs. k. földadó-szervezeti főigazgatósággal közöltetni fog.

16. §

Hogy ilyféle megrongálások kora idején észrevetessenek, és a szükséges intézkedés azonnal megtétethessék, szükséges, hogy a községi előjárók¹⁴ a felállított mindennemű jeleket, melyekről a triangulátorok¹⁵ által amúgy is értesítettetni fognak, többször (időbeli viszontagságok után mindenkor tüstént) megvizsgálják.

17. §

A trigonometricus jeleket, ha a részletes felmérés azon községekben, melyekben felállítottak, megtörtént, a községeknek önkényleg elvenni nem szabad, sőt a községek ezután is folytonosan a trig. jeleknek ép fenntartása iránt felelettel tartoznak.

A községek azért is felelősek maradnak, hogy a megrongált vagy elpusztult trigonometricus jelekből fennmaradt anyag az illető hatóságnak további intézkedéséig használat

vagy eladás végett fenntartassék, és hogy abból semmi el ne hordassék.

Egyébiránt nem szabad a községeknek a megrongált trigonometricus jeleknek, amennyire azok fából csúcsdomb formában felállítva lettek volna, újabbi felállításával foglalkozni, miután ehhez piramis formában felállítása és az előbbeni igazi középpontnak kitalálása végett szakértő technikai személyeknek hozzájárulása szükséges; ugyanazért olyan esetekben, hol ilyféle jelek megrongálva találtak, leginkább az előbb fennállott középpont helyének lehetséges pontos meghatározása iránt a 15. § értelmé szerint kell gondoskodni; ha azonban ezen előbbeni helye bizonyossággal már feltalálható nem volna, akkor jövődöbeli tévedések elhárítása végett a vélt hely kővel vagy földhanttal, minden új cöveknek lerakása nélkül, megjegyzendő, és ezen körülmény a jelmegrongálás iránti jelentésben különösen megemlítendő.

18. §

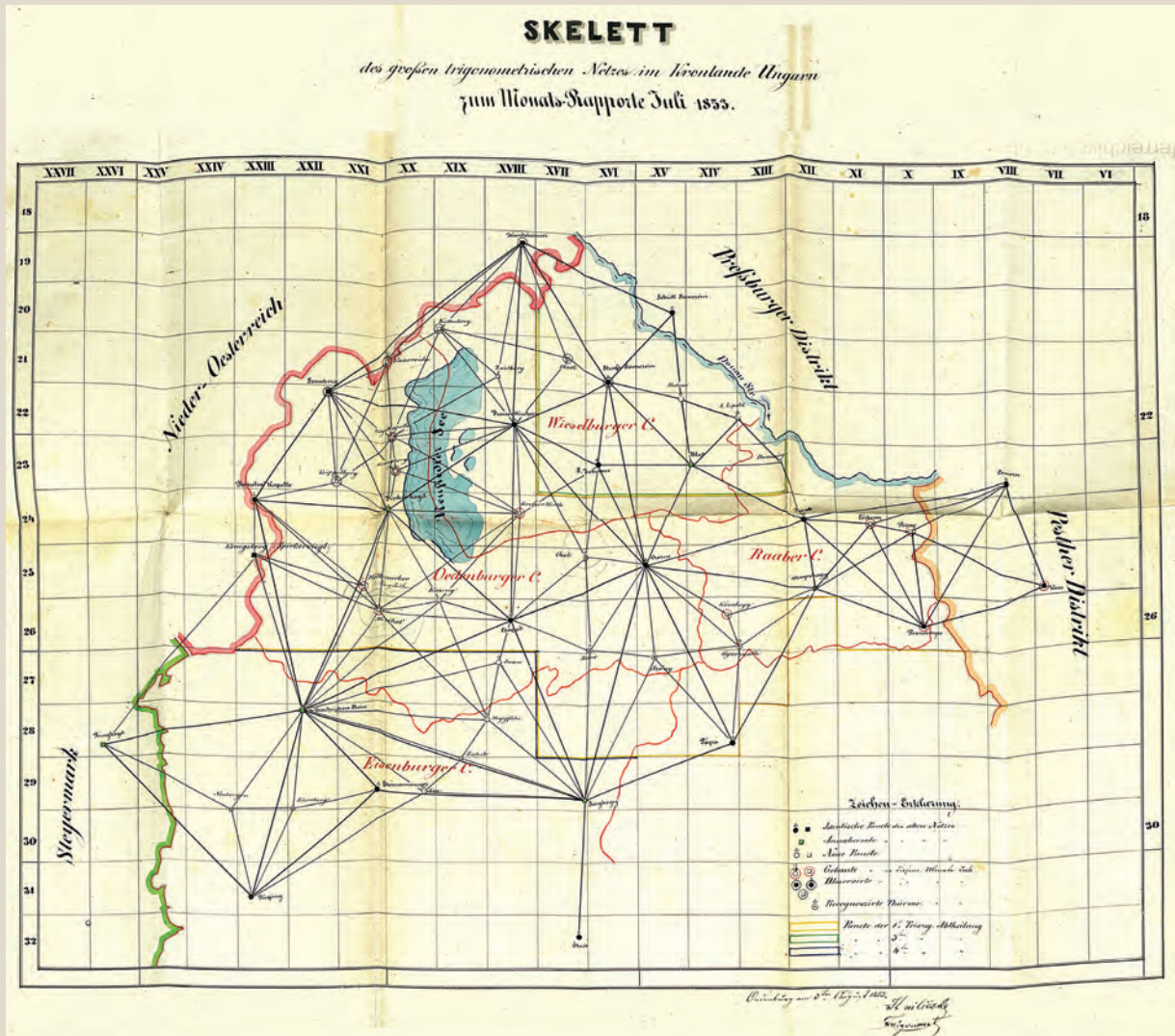
Ha a trigonometricus szögelésnél okvetlen szükséges volna az erdőben vágásokat vagy ritkításokat eszközölni, akkor a trigonometra vagy ennek segéde által az illető tulajdonos vagy annak meghatalmazottja értesítettetni fog, hogy a célba vett vágás vagy ritkítás eszközésénél személyesen jelen lehessen, mely, amennyire a mütétel rendes volta csak megengedi, mindenkor úgy fog eszközésbe vétetni, amint azt a tulajdonos vagy annak meghatalmazottja kívánja.

Az ilyféle vágás vagy ritkítások miatt netalán támasztandó kárpótlási igények külön tárgyaláshoz tartoznak, miről az ezen tárgyalásnál megtartandó ügykezelés az országos főigazgatóságnak m. é. július 14-én 1642. sz. alatt kelt rendeletével (1854-ik évi augusztus 20-án 1148.[!]) sz. alatt kelt helytartósági hirdetménnyel¹⁶) közzé tétetett.

14 A községi bíró, a községi jegyző, törvénybíró és az esküdtek („hites”)

15 Háromszögelő mérnök

16 A soproni cs. kir. helytartósági osztály iktatókönyvében 11480. iktatószámom szerepel a helytartósági utasítás, de az ügyiratokban nem található. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), Abszolutizmus-kori levéltár, K.k. Statthaltereier Abteilung Oedenburg, D 127 Általános iratok c. Iktatókönyv 1854. Köszönöm Tuza Csillának a kutatásban nyújtott segítségét.

■ Wenzel Hniliczka háromszögelési munkajelentéséhez csatolt térképe, 1853 (ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 333. 2695/1853.)

IV. szakasz A graphicus szögelésről

19. §

A községi eljárások kötelezettek a graphicus szögelésre kirendelt triangulatoroknak és segédének minden felvilágosításokkal a helység határára és egyéb helyviszonyaira nézve szolgálni, evégett a községben különösen azon lakosok választandók és kívánatra előállítandók, kik a szükséges felvilágosításokra tökéletesen alkalmasok.

20. §

Minden egyes község, melynek határán graphicus jelvények állítatnak fel, köteles

a graphicus állás- és tűzpontok felállítására szükséges anyagot ingyen kiszolgáltatni és a hely színére kiállítani.

Az állás- és tűzpontok 12-15 láb hosszú, az alsó végén négy hüvelyk vastag, négyszögűre faragott erős póznák által jelöltenek, melyeknek felső végén egy lábnyira két $2\frac{1}{2}$ láb hosszú és 1 láb széles deszkák kereszt formában reá szegeltnek.

Azon póznák, melyek az álláspontokat jelölik, a földbe, éspedig egy deszkatartóba, mely négy deszkából szerkesztetik össze, oly formán tétetnek le, hogy a belső üreg 3 láb mély és 5 hüvelyk négyszögű széles legyen, hogy abban a pózna homlokegyenest beállíthatassék és apró cövekekkel megerősíthetessék.

A tűzpontok¹⁷ ellenben többnyire csak erdőkben, ehhez alkalmas magas fákon állíttatnak fel.

Az ilyen tűzpontnak kijelölt fákat mindenkor az oldalán vágással kell megjelelni, hogy a körülötte lévő fák között még akkor is reá lehessen ismerni, ha a reá szegezett deszkajel róla elveszett volna is.

Különös esetekben az ilyen fákból piramisok is képeztetnek és pedig olyformán, hogy azokra a triangulator a mérőasztallal együtt felállhasson.

A derékfák¹⁸ ezen piramisokhoz a földben megerősíttetnek, hogy a szélnek ellenállhassanak és elég tartósak legyenek.

Ezen kívül a keresztdeszka megerősítésére szükségeltetnek még közönséges vasszegek és a tűzpontoknál a póznáknak a fákra való felszegelésére, valamint a piramisok felállításánál a derékfák összeillesztésére 9 hüvelyk hosszú és egy hüvelyk vastagságú gerendaszegek, azonfelül oltott mész a graphicus jelvények megfestésére, és azoknak szám szerinti megjelölésére közönséges fekete olajfesték és egy hüvelyknyi vastag sörénymázoló.

21. §

A szolgabírói hivatalok által a községek előjárói a graphicus szögelés kezdetéről jól eleve értesítenni fognak; mi végre szükséges, hogy a triangulator megérkezésével a jelvények felállítására megkívántató fa- és egyéb anyagok már készen tartassanak, nehogy ez működésében ennek hiánya miatt akadályoztatva legyen.

Miután a község előjáróságának tudnia kell, mily kiterjedésű a felmérendő adóközségnek határa, azért könnyű leszen kiszámítani, mennyi és miféle anyag fog a graphicus szögeléshez szükségelt jelvények felállítására kívántatni, miután 500 holdra három jelvény számíttatik.

22. §

A graphicus jeleknek felállítása a triangulator vagy segédének felügyelete alatt a kirendelt kézművesek¹⁹ által történik, kik napibérüket az álladalom pénztarából veendik.

A községek még is tartoznak az ezen felállításához szükségelt szerszámokat, úm. fúrót, lapátot, fejszét sat. ingyen kölcsönözni, és ha kívántatik, a munka helyszínére kivetetni, valamint onnét ismét, ha már nem szükségesek, visszavitetni.

23. §

A fákon való tűzpontjelek felállítása végett, melyek magas fákra alkalmazandók, meghatározott fizetés mellett egyes famászók előállítására szükségeltetik, ugyanazért a községi előjárók ezeknek kiválasztása végett jól eleve gondoskodni tartóznak.

A trig. és graph. pontok helyszínén való leírására szükséges, hogy a graphicus háló kitűzéséhez oly emberek alkalmaztassanak, kik a község és a földbirtokosok állapotát jól ismerik.

Nagy kiterjedésű és sűrű erdőknél az illető erdésznek jelenléte is kívántatik, hogy kellő felvilágosítást a tulajdoni jog és az erdő fekvése iránt adhasson, és hogy útmutatása által egy alkalmas helynek feltaláltatása a kitűzendő pontra nézve könnyíttessék.

24. §

A háromszögelés befejeztével minden egyes községben a felállított graphicus jelvények a községi előjárónak azon világos figyelmeztetéssel adatnak át, hogy azoknak épségbeni fenntartása iránt annyival is inkább legnagyobb gond fordíttassék, minthogy készakarva történt megrontásuk esetében azoknak újra való felállítása és graphicus elhelyeztetése a község költségén eszközöltetnék; a jeleknek a helyszínén történt átvételéről a községi előjárók a triangulatornak írásbeli elismerést adni tartoznak.

Ezenfelül a triangulator vagy ennek segéde által át fog adatni a község előjáróságának maga a triangulator által aláírt jegyzéke és a helyszín szerinti körülményes leírása mindazon pontoknak, melyeken graphicus jelvények felállítottak.

17 Vezérpontok

18 A szálfá középrésze

19 Napszámások

Ezen jelvények leírása annak idejében azon catastralis mérnöknek előmutatandó, ki a község határának felmérésére fog kirendeltetni.

25. §

Ha valamely graphicus jelvény a községnek részletes felmérés bevégezése előtt bármi oknál fogva akár egészen, akár pedig részben elromlanék, akkor erről szintügy, mint a 15-ik §-ban a trigonometricus jelvények megromlásánál rendeltetett, köteles a községi előjáró körülményes jelentését azonnal a szolgabírói hivatalnál benyújtani.

Ha véletlen erőszakos szélvész által a pőznák, melyek a graphicus állás- és tűzpontokat jelölik, eldöntetnének és a fákról leszóratnának, akkor azokat (ha a graphicus pont eltévesztése nélkül megtörténhetik) előbbeni helyükre vissza kell helyezni és jól megerősíteni, a tűzpontokhoz tartozó jelvényeket pedig azon fákra, melyeken előbb voltak, felállítani. Ilyen esetekben a községi előjárók hasonlóképpen jelentéseiket a helynek körülményes leírásával, melyen az újonnan felállított jel alkalmazva vagyon, a szolgabírói hivatalhoz beadni tartozzák.

26. §

Vágások és ritkítások az erdőkben, ha elkerülhetleneknek mutatkoznak, szinte azon határozatok mellett eszközöltetnek, melyek a 18. §-ban előírva vagynak.

V. szakasz

A községi határoknak kiigazításáról és leírásáról

27. §

A graphicus triangulátoroknak és a határkiigazítási bizottmánynak, valamint a részletes felmérésre kirendelt mérnöknek kötelességei egy különös oktatásban²⁰ foglaltatnak.

Itten csak a községeket illető kötelességek fognak felszámíttatni.

28. §

Az 1817-ik évi december 23-án kelt legmagasabb kéziratnak²¹ 9-ik § értelméhez képest minden község részére egy különös catastralis földkép²² fog készítettetni.

Az állandó szervezet működéseire nézve azok fognak községeknek tekintetni, melyek már jelenleg mint adózó községek fenn állanak.

Oly koronaországokban, hol több községek egy adózó községet képeznek, minden külön község mint önálló község tekintendő és felveendő.

Ezen rendeletekhez képest a községi határoknak kiigazítása és leírása a graphicus szögelésnek bevégezése után a részletes felmérés előtt fog eszközölésbe vétetni.

A határkiigazítási bizottmánynak a községek az ezen tekintetben netalán lévő kívánataikat előterjeszteni fogják.

29. §

Az előterjesztés egy kiküldendő politicus hivatalnok²³ jelenlétében egy mérnök által a községi határoknak feljegyzése és körülményes leírása által fog megtörténni.

30. §

A határigazítási bizottmánynak megérkezte előtt azon községek, melyekben a határigazítás és -leírás történik, valamint minden határos községek is ez illető szolgabírói hivatal által fognak erről értesítettetni.

31. §

Hogy a határleírás annál könnyebben megtörténhessék, a községeknek kötelességévé tétetik, hogy a munkálatba veendő határozás iránt vett értesítés után minden szükségeseket előkészítsenek, és evégett még jókorán, és pedig a határkiigazítási bizottmánynak megjelenése

20 *Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Catasters in Folge des 8. und 9. Paragraphes des Allerhöchsten Patentens vom 23. December 1817 angeordneten Landes-Vermessung.* Wien, 1824. REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérési utasítások. *Catastrum*, 2. (2015) 1:4.

21 A pátensről l. TUZA CSILLA: A földadó bevezetése az osztrák örökös tartományokban (1817). *Catastrum*, 2. (2015) 2:3–8.

22 Kataszteri térkép

23 Közhivatalnok

előtt, a községi határvonalt a létező határjeleknek kijobbítása, s ha szükséges, új jeleknek, például kupucok s más effélék felállításával feltűnővé tegyék.

32. §

Azon községi elöljárók, kiknél a határleírás eszközésbe vétetik, valamint a szomszéd határos községi elöljárók is a határbizottmány által történt felszólítás után a határjárásnál okvetlenül megjelenni tartoznak, nehogy meg nem jelenésük vagy későn történt jövetelük által a határjárás folyamata gátoltassék vagy egészen akadályoztassék.

33. §

Azon kívül még azon földbirtokosok is, kik a községben a legnagyobb birtoktulajdonosoknak tekintetnek, meghívandók, hogy a határjárásnál vagy személyesen, vagy megbízottjaik által megjelenjenek.

34. §

A határjárási, valamint a határos szomszéd községeknek elöljáróin kívül még a határleírásnál mindezen községekből legalább két bizalmat érdemlő s határismerettel bíró községi tag megjelenni tartozik, szükség esetében még azok is meghívandók lesznek, kik a község határán földeket bírnak.

35. §

Ha a községi határban lévő erdőknél a szükség úgy hozná magával, akkor a határleírási bizottmánynak jelentése folytán egy erdész és, ha lehetséges, különösen azon egyén adassék a bizottmány mellé, ki az erdőnek gazdaságos művelésére ügyelni szokott.

36. §

Ezen személyek által, kik az előbbeni §§ szerint a községi határleírásnál alkalmaztatnak, az egész határ a mérnökkel és a politicus biz-

tossal²⁴ oly formán járatik körül, hogy azon ponthoz, melyből indultak, ismét visszatérjenek.

37. §

Ha a körüljáró határ iránt némű oklevelek léteznének, akkor ezeket azon magányos személyek²⁵, kik birtokában vannak, a határozási bizottmánynak betekintés végett előmutatni tartozzák.

38. §

Hogyha a községi tér két kerületre oszlik, akkor azon kerülethez csatolandó, melyben a községnek főhelye fekszik; hogyha ez is a kerület határa által felosztva volna, akkor a község azon kerületre nézve vétetik fel, melyben a főhely házainak nagyobb része fekszik.

Eszerint történik a ligeteknek és szigeteknek felvéte is, melyeken a kerületi határ keresztülmegy.

39. §

Megjegyeztetik továbbá, hogy a mérnök, ha a községi határjárás megtörténik, a triangulátor által meghatározott pontoknak és általa bejegyzett községi határoknak felhasználásával, a községnek területét szemmérték és lépések szerint felveszi, azonkívül mindazon pontokat feljegyzi, melyeknek leírása a határ megismerésére szükséges, ezt a jelenlévő politicus biztos jegyzéseibe felvenni tartozik.

40. §

Ha a határjárás megtörtént, akkor a politicus biztos ennek leírását a mérnöknek hozzájárulásával egy jegyzőkönyvbe foglalja, mihez a határrajzot ezen utóbbi hozzáadandja.

41. §

Ezen jegyzőkönyv az illető, valamint a határos községbeli tagoknak felolvastatik, mi végre ez a divatozó nyelven szerkesztetni rendeltetik.

24 Közigazgatási biztos, az Országos Pénzügyigazgatóság felszólítására a körzeti vagy megyei hatóság által kirendelt fogalmazó. *Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Katasters in Folge der Allerhöchsten Patente vom 23. Dezember 1817 und vom 20 October 1849 angeordneten Landes-Vermessung.* Wien, 1856. 37–38. A német nyelvű utasítás és annak modern magyar fordítása – Tuza Csilla munkája – elérhető a *Catastrum* honlapján (www.castrum.hu).

25 Magánszemélyek

42. §

Ha ezen felolvasásnál alapos megjegyzések tétlenének a netalántáni hibás felvétel miatt, akkor ez azonnal kiigazítandó lesz.

43. §

Az eredeti, valamint a lemásolt jegyzőkönyvet is a politicus biztos, a mérnök és mindazok, kik a határjárásnál az illető és a szomszéd határos községek részéről jelen voltak, aláírni fogják.

44. §

Mindkét másolata a határleírási jegyzőkönyvnek, és az ehhez tartozó rajzok a bizottmány által a szolgabírói hivatalnak átadatnak.

45. §

Ott, hol a határleírási bizottmány által a már létező határdomboknak megújítása vagy a határvonalnak meghatározása végett egészen új határdomboknak felállítása szükségesnek tartatik, az egyik úgy, mint a másik a határleírási bizottmány által meghatározott pontokon a határos községek által közösen eszközözendő.

Ezen tekintetben a községek a bizottmánynak pontosan engedelmességek és a szükséges munkákat ingyen teljesíteni tartozzák.

46. §

Ha ezen munkák nem azonnal és okszerűen teljesítették, aránylagos pénzbírságok foghatnak határozatni.

47. §

A meghívólevelek, melyeket a határleírási bizottmány a szomszéd községekhez intéz, azonnal felfogadandó levélhordók által kézbesítendő, kik a történt kézbesítésről nyert megesmervényt a határleírási bizottmánynak általadni tartozzák.

VI. szakasz

A peres határok körüli eljárásról

48. §

A határleírási bizottmányoknak értesítése végett a politicus hatóságok²⁶ által legelőbb és tisztába hozandó, mely községi határok bizonytalanok és peresek.

A határ leírása és felvétele azért mégis folytatandó, ily esetekben a mérnökre hagyatik a részletes mérés felvételénél a következő 53. §-ban körülírt eljárást követni.

49. §

Ha a bizonytalan és peres községi határok egy megye vagy ország határával összeesnek, akkor az ehhez hivatott hatóságok a kérdéses ügynek megszüntetése végett a szükséges lépéseket megtenni fogják.

Különben a határleírás alkalmával a politicus biztos mindenestre a barátságos kibékülést megkésértetni fogja.

50. §

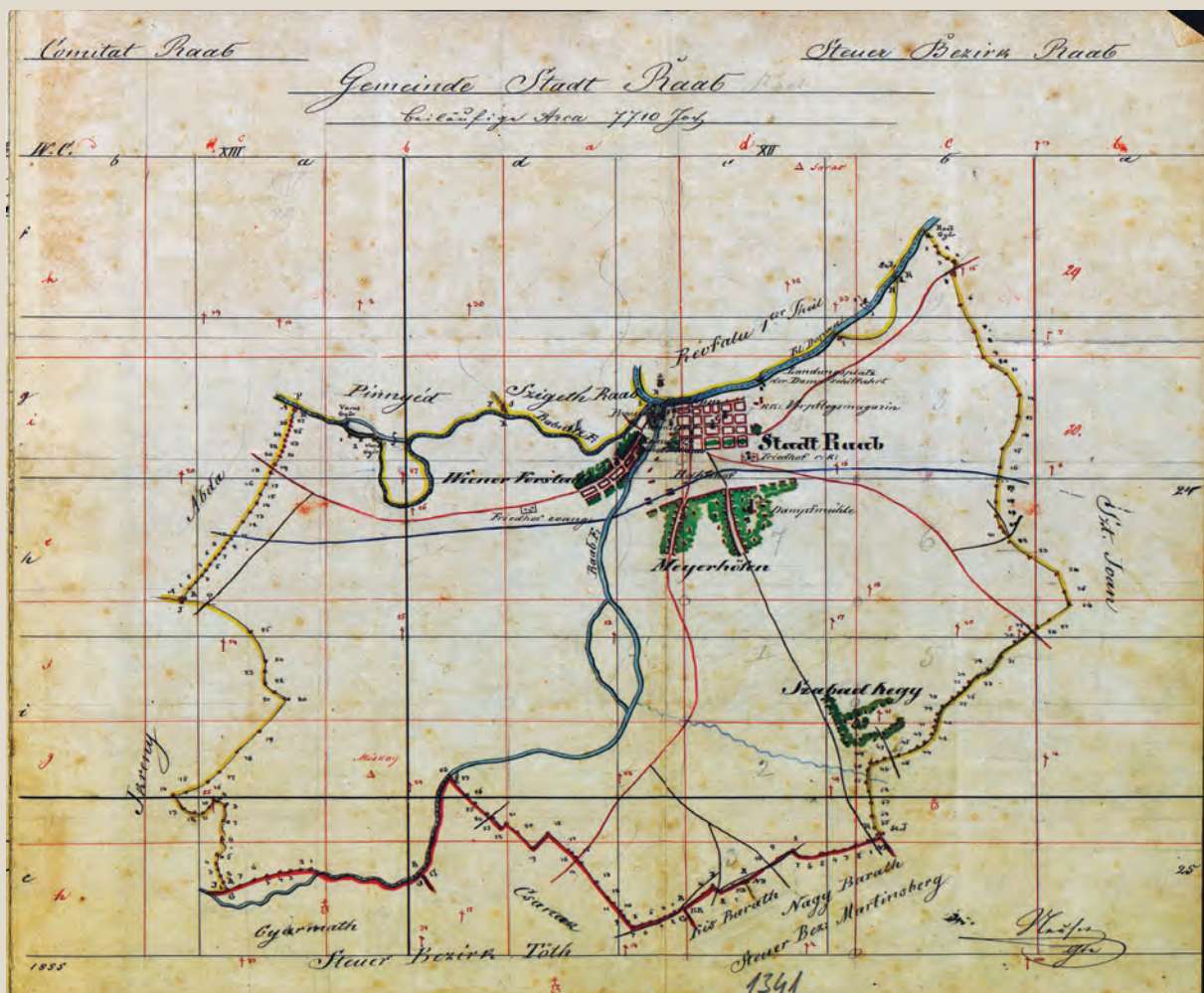
Ha ezen megkésértés sikerül, akkor a peres tárgy és a kibékítési mód a jegyzőkönyvben körülményesen feljegyeztetik és rajz által érthetővé tétetik.

51. §

Ha a barátságos egyezkedés létrejön, akkor a határjelek vagy határdombok azonnal felállítandók lesznek.

52. §

A barátságos egyezkedésnek nem sikerülte esetében a pernek tárgya a határleírási bizottmány által mind a jegyzőkönyvben, mind pedig az előrajzban pontosan feljegyeztetik, a határleírás azonban a peres ügynek minden tekintetbevétele nélkül a meghatározott szabályok szerint eszközölsébe vétetik.

■ Győr határtérképe Ernst Neuse-től, 1855 (MNL OL, S 79 - No. 341/6.)

53. §

Ha a részletes felmérés bekövetkeztével a peres ügy már elintézve vagyon, akkor ezt a részletes felmérésre rendelt mérnök megjegyzi, ellenkező esetben a perlekedő felek a földkép és a parcellák jegyzőkönyvébe²⁷ (melyben az egyes birtokrészek birtokosaikkal, természetmények nemeivel²⁸ és kiterjedésükkel feljegyezve vagynak) bevezettetnek, a felmérés azonban minden fenntartás nélkül tovább folytatandó.

54. §

Minden félreértések kikerülése végett megjegyzetik, hogy ezen közadóbeli munkálatok

által a magánjogi viszonyok sem meg nem határozottnak, sem meg nem változtatnák.

VII. szakasz

A végleges határleírás

55. §

A községnek végleges határleírása csak akkor történik meg, ha annak felmérése már bevezetve s kidolgozva vagyon.

VIII. szakasz

A tulajdonjogi határok megnevezetéséről és biztosításáról

27 A 19. század második felében többnyire birtokrészleti jegyzőkönyvnek nevezik, a 20. század elején kataszteri telekkönyvnek.

28 Művelési ágak

56. §

A községeknek még jókorán meghagyatni fog, hogy előlegesen is a községen belül a határokat kiigazítsák.

57. §

Ezen munkálatnál egyszersmind a netalán létező birtokháborítási kérdések kiegyeztetését is megkésérteni fogják.

58. §

A részletes felmérés előtt a községek a tulajdonjogi határokat különös jelek által meghatározni fogják. Ezen intézkedésnek más célja nincsen, mint hogy minden egyes földbirtokosnak tulajdoni jogát és annak határát könnyen megismerni lehessen; nem szabad tehát a községnek ezen működését az egy és ugyanazon természetű neméből álló egyes parcellák (egy-egy földdarabok) határozására, miután ezen természetű nemeiből a földbirtokosnak tulajdoni joga összesítve vagyon, kiterjeszteni, egyes parcellák csak akkor lesznek illető birtokosaiktól különös jelek által elkülönítendő, ha azok a többi birtoktól elszigetelve állnak és egészen idegen földrészek által körülvéve vannak.

59. §

Ezen jelekkel való elkülönítés, ha csak természetbeli határok, mint például mezsgye, víz, kiszárott árok, folyó vagy élő sövény stb. ezt feleslegessé tennék, az illető birtokostól magától teljesítésbe veendő.

A tulajdonjogi határoknak ezen utóbbi meghatározásai a tájnak mivoltához képest karokban, esmeretes kövekben, egy láb mély és két láb hosszú gödrökben vagy más egyszerű jelekben állhatnak.

60. §

A megjelelés a határos birtokosok által közösen és pedig oly formán történik, hogy a ha-

tárjelről jelhez egy egyenesnek veendő vonalt képezzen; különösen azon pontok, hol a részes birtoknak kerülete egészen más irányt vesz vagy pedig tetemesen meggörbül, megismerhetővé tétessenek.

61. §

Községi birtokrészek a községi elöljáróságok által a szomszéd birtokosok jelenlétében jeletnek meg.

62. §

Oly földdarabok, melyek változó használat végett községi tagoknak adatnak által, a megjelenésnél egy egésznek tekintetnek és mindenkor (a mostani vagy a jövőbeli) használók által a szomszéd birtokosok hozzájárulásával jeletnek meg.

63. §

Ha valamely birtoktulajdon per alatt áll, akkor ezen kérdéses rész pontosan és körülményesen megjeleendő; a részletes mérnök²⁹ által azután mint külön parcella fog felvétetni.

64. §

Ha peres kérdések elintéztetnek, akkor a részletes mérnök, ha még a községben tartózkodik, a földképeket és a jegyzőkönyveket a megtörtént kiegyeztetés szerint megváltoztatni fogja, ez azonban a végleges átvizsgálás (határjárás) előtt a részletes mérnöknek feljelentendő lesz.

65. §

Ha birtokháborítási esetek bírói ítélet vagy barátságos egyesség által intéztettek el, ha a részletes mérnök a községnek felmérését már bevégezte és a községben már nem tartózkodik, akkor ez tekintetbe már nem vétethetik, és a kiigazítás jövődőre nézve már csak felszólalás³⁰ által történhetik meg.

29 A részletes felmérést végző mérnök

30 A felszólalásról l. SCHMIDT ANIKÓ: A panasztétel joga: a felszólalási jegyzékek. *Catastrum*, 1. (2014) 4:29–35.

IX. szakasz

A részletes felmérésről

66. §

Ha az előbbeni cikkelyekben érintett előkészületek bevégeztettek, akkor a községeknek részletes felmérése vétetik fogatba.

67. §

Ezen okból minden községben egy mérnök egy vagy a körülményekhez képest is két segéddel és alkalmazott számú kézművesekkel fog megjelenni.

68. §

A részletes felmérés a tetteges birtokállapot szerint fog történni, ugyanazért ennek pontos bevallása végett a mérnök mellé oly becsületes emberek (útmutatók)³¹ rendelendők, kik a községnek minden helybeli viszonyait jól ismerik.

69. §

Az útmutatónak kötelességéhez tartozik a mérnöknek a község határai, az egyes birtokrészek, a birtokosok nevei, a természetmények nemeire stb. vonatkozó adatok iránt felvilágosításokat adni.

70. §

Minthogy a községben több ilyen útmutatókra szükség lesz, ugyanazért az útmutatásnál egyik a másikat felváltani fogja, ezek közül a mérnöknek egyszerre csak egyet szabad alkalmaznia, kit is a munkának megkezdése előtt mindenkor egy nappal előbb értesíteni tartozik.

71. §

Kötelességében áll a községi elöljárósnak arról gondoskodni, hogy ezen útmutatók minden nap estve jövő napra való utasításuk kinyerése végett a mérnöknel pontosan megjelenjenek.

72. §

Minden halasztásért a községi elöljárók felelősséggel tartoznak.

73. §

Ha a mérnök a melléje rendelt útmutatókat képeseknek nem találná, akkor másokat követelhet, és a község ezeket előállítani tartozik.

74. §

A kicövekelésnél és a parcellák meghatározásánál az útmutató jelen lenni tartozik.

75. §

Hogy az útmutatók bemondásaik valódiságáról meggyőződés szerzettessék, a mérnök által idején történt felhívás folytán a kicövekelésnél az illető tulajdonosok vagy személyesen, vagy meghatalmazottjaik által megjelenni köteleztetnek.

76. §

Miután minden földbirtokosnak tulajdon érdekében áll, hogy birtoktulajdona a catastralis felmérésnél valóság szerint felvétessék, ugyanazért a községi elöljáró kezeskedni fog, hogy a mérnök felhívása folytán az illető felek a parcellák meghatározásánál minden legkisebb halasztás nélkül megjelenjenek.

Minthogy az útmutató a 71-ik § szerint a kicövekelés előtti napon a határ azon részéről értesítettik, melyen a munka eszközlésbe fog vétetni, tehát mindazon birtokosokat, kik ezen dülőben földrészeket bírnak, a kicövekeléshez meghívni fogja.

Azon birtokos, ki ezen meghívás dacára meg nem jelenik, minden elmulasztott megjelenése által okozott rendetlenségért felelős, és azon kiadásokat, melyek ezen rendetlenség utólagos kiigazítására szükségesek voltak, megtéríteni tartozik.

Azon esetben, ha az útmutató a meg nem jelent birtokosok helyét nem pótolhatná, és a mérnök kimaradásuk miatt munkálatában akadályoztatva volna, ez utóbbi azonnal a község elöljárójához kénszerítő módok általi meghívás végett fog fordulni, a községi elöljáró azon birtokosokat, kik meg nem jelentek, kénszermódok felhasználásával az engedelmes megjelenésre szorítani, és ha hazulról eltávoztak volna, arról gondoskodni

tartozik, hogy a mérnök munkálkodását minden félbeszakasztás nélkül folytathassa.

77. §

Miután az útmutatók a községi birtokosok köréből, kik a hely viszonyait igen jól ismerik, azoknak bizodalma által választatnak, és csak a tetteges birtokállapotról a községi határon belül közérdekű célra nézve felvilágosításokat adni tartoznak, ugyanazért az álladalom részéről ezen fáradozásukért jutalmat nem nyerendnek, mi végre a mérnök által ezen tekintetben sem tétethetik külön felszámítás.

78. §

A felméréshez megkívántató földi munkák véghezvitelére és különösen azon foglalkozásokra nézve, melyek hosszabb gyakorlatot és ügyességet kívánnak, a katonai osztályból fognak kézművesek az egész nyári időszakra a mérnök mellé rendeltetni.

79. §

Azon esetben, ha a katonai osztályból kézművesek elegendő számmal ki nem rendeltethetnének, a mérnöknek jogában áll ezek helyett a polgári osztályból kézműveseket felfogadni, kik alkalmaztatásuk idejére a meghatározott napszámosi díjt húzandják.

Ha a községben senki sem találkoznék, ki a meghatározott ár mellett ezen napszámosi munkát teljesíteni akarná, ezen esetben a községi elöljáróság alkalmas egyéneket előállítani köteles.

80. §

A felméréshez megkívántató jelek és alakpóznák, melyek vasalatlanok legyenek, cövek- és jeldeszákhoz szükségelt anyag, végtére a geometricus jelek bemázolásához tartozó mész a mérnöknek azon község által, melynek területében a felmérés történik, a felállítási helyhez ingyen kiszolgáltatandók; hasonlóképpen ugyanez minden ehhez szükséges előkészületről is gondoskodni tartozik.

Nehogy a mérnök mindjárt felmérési munkálkodásának kezdetén akadályozva legyen, annak a községben történendő megjelenése előtt a geometricus jelek közül legalább 40, a cövekekből 1000 darabnak készentartása szükséges, azok, melyek még ezen felül kívánatnának, s melyeknek száma a község kiterjedésének különféleségétől s a hely viszonyaitól feltételeztetik, a mérnök kívánatára azonnal előállítandók lesznek.

A felmérésnek bevégezte után szabadságában áll a községnek az ehhez kiszolgált anyagot tulajdon használat végett visszavenni.

A részletes mérnökök arra lettek utasítva, hogy a felmérés teljesítésénél oly tájékon, hol gyümölcsfák léteznek, vagy szőlő természetik, minden rongálásokat, valamint az erdőkben átvágásokat és nagyobb szerű ritkításokat gondosan kikerüljenek, s a szükséges kilátás elnyerésére más okszerű eszközökhöz nyúljanak.

Miután evégre leginkább szalmaköteggel ellátott póznák magas fákra köttetnek, azért szükséges, hogy a mérnökök ezen intézkedéseikben, melyek csak a természetmények kémeletére céloznak, a földbirtokosok részéről támogattassanak.

81. §

Ha a részletes felméréshez az előírt mód szerint minden készülétek megtétettek, akkor a mérnöknek köréhez tartozik a községnek egyes birtokrészeit a mérőasztallal felvenni és a parcellák tulajdonosit feljegyezni, melynél az e részben kapott felmérési utasítás szerint fog eljárni.

82. §

Tulajdonosnak az fog feljegyeztetni, kit a földrésznek vagy épületnek használata illet, s ki ezért a rendes adót fizeti, az innen eredő hasznot kedve szerint felhasználja és a tulajdoni jogot feltétlenül vagy bizonyos kikötések mellett másokra átruházhatja.

Hitrebízott jószágoknál³² az illető birtokos, hűbéri birtoknál³³ a jobbágy vétetik fel tulajdo-

32 Hitbizomány

33 Minden bizonnal úrbéri birtok

nosnak. A jószághaszonbérlő vagy intéző soha sem vétetik fel mint tulajdonos, kivéven, ha a haszonbérlőre a bírt jószág örökségképpen reászállna, és ezen viszony továbbá is fennállana. Egyébiránt ezen feljegyzések által, mint már előbb érintetett, a magánjogi viszonyok változást nem szenvednek.

X. szakasz

A részletkint felmért községnek végátvizsgálásáról vagy határjárásáról

83. §

A községnek részenkénti felmérése után egy politicus hivatalnoknak vagy a szolgabírói hivatal által ezen eljáráshoz különösen kiküldendő egyénnek³⁴ jelenlétében, ki az ehhez megkívántató kellékekkel felruházva vagyon, a mérnök, a községi elöljáró és három a földbirtok viszonyai iránt legnagyobb ismerettel bíró lakosok a községet parcelláról parcellára bejárni és ezen pontos átvizsgálás (határjárás) által az útmutatási vázlatnak³⁵ (a földképnek másolata) valóságát, melyben minden parcellának természetmény neme és a tulajdonosnak neve és házszáma beiktatva vagyon, átvizsgálni és megigazítani fogják.

Ezen végátvizsgálásnak (határjárás) okvetlen a helyszínén kell megtörténnie.

A nevezett hivatalnoknak kiküldetése iránt az illető mérnök által a szolgabírói hivatal fog megkerestetni.

84. §

A határjárás és a netalán feltalált hibák kiigazítása után az útmutatási vázlat minden jelenlévők által ezen hozzátétel mellett fog aláíratni:

„Az ezen útmutatási vázlaton feljegyzett útmutatás az aláírottak jelenlétében kint a mezőn és a hely színén átvizsgáltatott és igaznak találtatott.”

N. Község stb.

Ezen aláírások mellé a politicus hivatalnok vagy annak helyettese és a község elöljárója által a hivatalos pecsét vagy ostyával, vagy pedig fekete festékekkel reá nyomattatik.³⁶

85. §

Ha az útmutatási vázlatnak aláírását a községek, mindamellett, hogy felvilágosítva lettek arról, miszerint ezen aláírás által jogaik semmiféle megrövidítést szenvedni nem fognak, s azoknak megengedett aláírásuk mellé azon általános záradékot hozzáadni, hogy ez minden egyes jogainak megsértése nélkül történt, továbbá hogy ők minden vélt jogaikat és igényeiket fenntartják, mégis megtagadnák, akkor a községi elöljáró az aligazgatóságnak jelentése folytán a szolgabírói hivatal elébe rendeltetik és ottan az aláírás-megtagadásai okai iránt jegyzőkönyvileg kihallgattatik. Ha a megtagadási ok a munkálatnak helytelenségében rejlenék, akkor a szolgabírói hivatal ezen okokat megvizsgálni, a talált hibákat megigazítani és a megigazított munkálatokat az illető községnek aláírás végett visszaszolgáltatni fogja; ha pedig nem a munkálatok helyessége ellen tétetnének az észrevételek, akkor a bizottmány a kihallgatott községi elöljárónak ebbéli nyilatkozatát a szolgabírói hivatalnál a jegyzőkönyvbe felvenni fogja.

Ezen jegyzőkönyvek, melyek által az aláírásra kitűzött cél egészen eléretik, az illető községnek catastralis munkálatai közé tétetnek.

Ezen eljárásnak akkor is helye vagyon, ha a határleírási jegyzőkönyveknél is az aláírás megtagadtatnék.

34 Pl. jegyző

35 Birtokvázlat. A birtokvázlatról I. TÖRÖK ENIKÓ Felvételi előrajz, kataszteri térkép és birtokvázlat. *Catastrum*, 1. (2014) 2:14–21.

36 Ez az ún. helyszínelési záradék.

**Formulare zu §. 86.
Minta a 86-ik §-hoz.**

Alphabetisches-Verzeichniß
aller in der Gemeinde N. befindlichen Grund- und Hausbesitzer.
Betűrend szerinti lajstroma
Az N. községben lévő minden föld- és házbirtokoknak.

Stonland N.
Comitat N.
N. Korona ország.
N. Megye.

Steueramt: Somogy.
Steuergerichte: Recseg.
Adószedői Hivatal: Somogy.
Adóközség: Üregh.

Post- Tétel- szám	Haus- Ház- szám	Namen és Neve	Stand polgári állapota	Wohnort lakhelye	Anmerkung. és zrevétel.
1	20	Ferencz Balogh	Bauer földmivelő	Üregh	
1	20	Balogh Ferencz		Üregh	
2	40	Mischko Udvarnoky	"		
2	40	Udvarnoky Mihály			
3	102	István v. Szabó als Herrschaft Orfű.	Gutsbesitzer	Orfű	
3	102	Szabó István mint orfűi uraság	földes ur	"	

Von dem Steueramte Somogy am
N. N. Steueramtlicher.
A Somogy adószedői hivataltól.
N. N. adószedő.
(P. H.) 4

■ A birtokosok névjegyzékének mintája

XI. szakasz

A föld- és házbirtokosok betűrend szerinti lajstromnak elkészítéséről és az ennél követendő eljárásról

86. §

Hogy a mérnöknek a föld- és házbirtokosok feljegyzése könnyíttessék, annak a felvigyázó³⁷ által a következő minta szerint elkészített betűsor szerinti lajstrom fog átadatni.

87. §

Ezen lajstrom minden egyes község részére különösen elkészítendő; még akkor is, ha némely községek a földadói ideiglenes szervezétének mostani rendelkezése szerint nem egy önálló adóközséget képeznének, hanem mint alközségek egy más főadóközséghez csatolva volnának, ezek részére külön betűsor szerinti lajstrom fog készítettetni.

88. §

Ezen lajstromokat az illető adószedői hivatalok fogják elkészíteni. Ha erre elegendő erejük nem volna, a szükséges utasításért folyamodni tartoznak.

89. §

Az ilyesféle lajstrom, mint a például felhozott mintából kitetszik, magában foglalja a földbirtokos nevét, polgári állapotát és lakhelyét.

90. §

Ezen lajstromok elkészítése oly formán történik, hogy betűrend szerint a vezetéknevek mindég előre, azután a melléknevek (köznevek), ha divatban vagynak, s ha nem úgynevezett csúfnevek, a rekeszjelbe³⁸ tételnek, végtére a keresztnévek jegyeztetnek fel, s csak azután fognak a többi rovatok kitöltetni.

37 Felügyelő

38 Zárójel

91. §

Ezen lajstromban minden betű után, azaz minden egyes tételszám között oly nagy hézag hagyandó, miszerint a mérnök azon birtokok neveit, kik talán kimaradtak, utólagosan bevezethesse.

92. §

Oly birtokrészekhez, melyek egy urodalomhoz tartoznak, a birtokos neve mellé az urodalomnak a neve is hozzátéteik, p. o.³⁹ Szabó István mint Orfű urodalom tulajdonosa. Egyébiránt a betű szerinti lajstromban a birtokok az illető birtokos vezetéknevének kezdőbetűjénél fordulnak elő.

93. §

Zárdáknál, alapítványoknál és egyéb testületknél mindég a testület neve tétetik ki; p. o.

Bernárdi zárda
Szent Lőrinci ispotály
Szent Jánosi alapítvány stb.

94. §

Oly földeknél, melyek községek tulajdonai, mindég a községnek neve „a község” név hozzáadásával tétetik ki; p. o.

Döbröközi község
Csargói község.

95. §

Álladalmi és nyilvános alapítványi jószágoknál mindég az alapítvány és a jószág neve tétetik ki; p. o.

Kincstári alapítvány mint varasdi urodalom,
Vallásalapítvány mint lápafői urodalom.

96. §

Oly földeknél, melyek még hagyatéktárgyalás alatt vannak, és az igazi tulajdonos még nem tudatik, az örökhagyónak neve a „hagyaték” hozzáadásával tétetik ki; p. o.

Szabó György hagyatéka.

97. §

Hogyha valamely földnek vagy épületnek tulajdonjoga különféle részekben több személyeket oly formán illet, hogy abból szabad intézkedésre bizonyos részt egyik sem hasíthat ki, akkor az íratik be mint tulajdonosnak, kinek ezen jószágból a legnagyobb részre igénye van, és csak ezen megjegyzés „közbirtokos” tétetik mellé, ezután a többi közbirtokosoknak vezeték- és melléknevei betűsor szerint következni fognak, p. o.

Ujfalú András és
Ujfalú Mária
Ujfalú Erzsébet

Horváth Anna szül. Ujfalú mint közbirtokosok.

98. §

Ha a részek, melyeket mindegyik a jószág hasznából húz, egyenlők, akkor az, ki a betűrend szerint az első és a községben lakik, jegyeztetik fel; ellenkező esetben pedig az, ki a betűsorozatban ehhez legközelebb áll és a községben lakást tart, ezután következik a megjegyzés „és közbirtokosok”, valamint azoknak megnevezése az előbbi §-ban meghatározott rend szerint.

99. §

Ha házasfelek közösen bírnak földeket, akkor a férj íratik be mint tulajdonos azon hozzáadással „és N. született N. hitestársa”.

100. §

Hogyha egy házban több tulajdonosok vagynak, kik közül az első a földsort⁴⁰, a második az első és a harmadik a második emeletet tulajdonjogilag bírja, akkor az vétetik fel, kié a földsor, ezen hozzáadással „és közbirtokosok”, azután következnek a többi birtoktulajdonosok nevei a 97. §-ban meghatározott rend szerint azon házrésznek megnevezésével, mely mindegyiket illeti p. o.

Németh János mint a földsor tulajdonosa
Istvánfy Mária szül. Németh mint az első emeletnek tulajdonosa stb.

39 Példának okáért

40 Földszint

101. §

Ha a háznak tulajdona mindegyikre nézve közös, akkor a 98-ik §-ban körülírt szabályok jönnek alkalmazásba.

102. §

Ha a birtoktulajdoni illeték közös használatban vagy a jövedelmek felosztásában fekszik, akkor ezen viszony lesz feljegyzendő; p. o. ha egy telek, mely többeknek tulajdona mint legelő oly formán használhatnák, hogy mindenik tulajdonos bizonyos számú marhákat reá hajthat, akkor ily forma kitételnek vagyon helye: „116-ik szám, 20 hold, Szabó István 8 darab szarvasmarha-hajtási joggal és közbirtok-tulajdonos. Németh János 6 darab, Udvarnoki Mihály 4 darab marharáhajtási joggal és közbirtok-tulajdonosok”, vagy pedig, ha mindegyik birtokosnak a haszonvételnek bizonyos részéhez joga vagyon, akkor ily kitétellel kell élni: „Szabó István mint a haszonvétel fele jövedelmének birtokosa, Németh János, Udvarnok Mihály mint a haszonvétel jövedelmének egy-egy részét illető közbirtok-tulajdonosok”.

103. §

Ugyanez történik akkor, ha az illetőnek a közjövödelmekre nézve beszédési joga vagyon, p. o. ha mindegyik közbirtok-tulajdonos bizonyos számú ölfát vágathat, ugyanennyi szekér színát takaríthat stb.

104. §

Ezen rendszabályok alkalmazásánál mindég a 97-ik §-ban mondottakat kell szem előtt tartani, melyek szerint feltételeztetik, hogy a tulajdoni jog már megállapítva legyen.

Hogyha tehát valakinek egy másiknak birtokán joga van p. o. fát szedni, akkor ez nem mint tulajdonos jelenhetik meg, vagy pedig ha többen a legelőre, mely a községé magáé, marhákat hajtanak, azért ezek sem jelenhetnek meg mint a legelőnek köztulajdonosai, miután a 94-ik § értelme szerint mint községi tulajdont kell feljegyezni.

105. §

Ezen jegyzéknek elkészítése az ideiglenes földadói szervezet által behozott egyes birtokjövödelmi ívek betűrend szerinti sommázatának és nyilvántartási sorozatnak, valamint az ideiglenes birtokjövödelmi jegyzőkönyveknek, úgy az ideiglenes földadói szervezethez elkészített házleírásának és nyilvántartási lajstromának felhasználásával könnyen és legrövidebb idő alatt eszközöltethetik.

106. §

Ezen jegyzék az adóhivatalnak főhivatalnoka által aláíratatni és a hivatalos pecséttel megerősítettetni fog.

107. §

Ezen szabályok szerint elkészített jegyzékek a szolgabírói hivatalok útján a mérnökök közti felosztás végett a földképi aligazgatóságának fognak általaladni.

108. §

Miután igen fontos, hogy a járások, helységek, dűlők, folyók, tavak, patakok, hegyek, haszonvetetlen darab földek stb. nevei a földképekbe és jegyzőkönyvekbe világosan és tisztán bejegyeztessenek, ugyanazért a községi elöljárók különösen arra ügyelni fognak, hogy a mérnök által teljesített jegyzékbe a most nevezett tárgyakra megnevezései (mennyire ezek a községi határban léteznek) tisztán és érthetően felvéttessenek; evégett az érintett jegyzék a véghatárjárásnál a nevek tisztán történt feljegyzése hitelességül a községi elöljárónak aláírásával megerősítettetni fog.

XII. szakasz

A hatóságok és községeket illető köteleességekről azon egyének ellenében, kik a catastralis munkálatoknál alkalmazva vagynak

109. §

A catastralis felmérési munkálathoz kinevezett egyének részint a katonai, részint a polgári osztályhoz tartoznak. Ezek nyílt rendeletekkel⁴¹ igazolják magokat aziránt, mely tartozá-

41 A nyílt parancsokról l. TÖRÖK ENIKŐ: A mérnökök feladatai a dűlőnkénti felmérésnél. *Catastrum*, 4. (2017) 1:4.

sokat ők a községektől pénzért vagy a nélkül követelhetnek.

Ezen követeléseket mindenkor pontosan és gyorsan kell teljesíteni.

110. §

Minden, a részletes felméréshez, határleírás-hoz és graphicus szögeléshez alkalmazott mérnöknek, segédeknek és gyakornoknak egy a legszükségesebb bútorneműekkel ellátott ingyen szállás a következő illetmény szerint jár:

a) a mérnöknek segédével együtt 2 szoba, 1 kamara,

b) a mérnöknek segéd nélkül 1 szoba, 1 kamara,

c) a magányosan lakó segédnek, ha egyszerűsmind katonatiszt 1 szoba, 1 kamara,

d) a magányosan lakó segédnek, kiségitőnek és gyakornoknak 1 szoba.

111. §

Azon katonatisztnek, kinek szabály szerint lovakat tartani kell, és azokat valósággal magánál is tartja, katonai állásához mért szám szerinti istálló a községektől ingyen kiszolgáltatandó.

112. §

Ha egy mérnök vagy segéd családját is magával viszi, azért nagyobb szállásra igényt nem tarthat; ha azonban emiatt néki nagyobb szállásra szüksége legyen, akkor az illetményén felül járó összeget tulajdon erszényéből fogja pótolni.

113. §

Ha valamely községben egy egész illetményű szállás feltalálható nem volna, akkor a mérnök vagy segéde kevesebb lakrészekkel is megelégedni tartozik.

114. §

Ha a felméréndő községben még ilyféle helyiségek sem találatnának, akkor a mérnöknek felügyelőjének beleegyezésével szabadságában áll magát a legközelebbi szomszéd községbe beszállásolni.

115. §

A határleírásoknál a politicai biztos rangjához mért napidíjaiból fogja szállását kifizetni, miért is nékie ingyen szállás nem jár.

116. §

A kézimunkásoknak, kik a triangulator és a részletes mérnök mellé rendeltetnek, közös ingyen szállás jár.

117. §

A községi elöljárók arról tartoznak gondoskodni, hogy a felméréshez kiküldött felek megérkezésük alkalmával szállásaikat már készen találják.

118. §

Általában kötelességükben áll a községi elöljáróknak a fölméréshez kirendelt feleket nemcsak a szükséges munkák megrendelése által hathatósan és legnagyobb gyorsasággal támogatni, hanem minden ez ügyre vonatkozó kérdésekre gyors és biztos utasítást adni.

Az erdőrésztetek felvételénél és meghatározásánál szükséges, hogy a mérnök mellé egy szakértő erdész, és ha lehetséges, ugyan azon egyén, ki amúgy is a felvigyázatot gyakorolni és az erdőt művelni szokta, rendeltessék.

119. §

A felmérő feleknek különösen kívánságukhoz képest a szükséges kézművesek, napszámosok, levélhordók, útmutatók, paripák, teherhordólovak, várszekerek, valamint az átköltözködéshez megkívántató előfogatok mindenkor és minden legkisebb halasztás nélkül az általuk teljesítendő fizetés mellett, miről a részükre kiállított nyílt rendeletek a közelebbi utasítást magukban foglalják, kiszolgáltatandók.

120. §

Miután a részletes felmérésnél a 80. §-ban érintett jeleknek felállítása legtöbb esetekben a földbirtokosokat illető birtoktulajdonuk határának megneveztetését pótolja, és a természetmények megrongálását, valamint a sokszor elkerülhetetlen szükséges erdőritkításokat elmellőzhetővé teszi, ugyanazért mélt-

tányos, hogy a községek a magas fákon törté-
nendő tűzpontjelek felkötéséről gondoskod-
janak, és az ehhez szükséges famászokat, kik
ügyességgel és gyakorlottsággal a famászásban
bírnok kell, a 77. §-ban körülírt mód szerint,
kirendeljük.

121. §

Ámbár ezen felmérési munkák teljesítésére,
melyek hosszabb gyakorlatot és ügyességet
igényelnek, az okvetlen szükséges állandó
katonai napszámosok, kik az álladalomtól
nyerik fizetéseiket, a mérnök mellé rendeltet-
nek, mégis nem lehet tagadni, hogy a rendes
napszámosok számának szaporítása a felmé-
rési munkának elősegítését s annak mielőbbi
bevégzését, valamint a községeket illető köte-
lezések megrövidítését hatályosan előmozdí-
tani fogja.

Miután az útmutatók kiállítása, valamint a
mérnök, annak segéde és a katonai kézművesek
részére járó szállásnak kiszolgáltatása és az
egyébkint is szükséges támogattatása a felmé-
rési feleknek a községre nézve annál terhe-
sebb lenne, minél tovább a felmérési munkálatok
tartanak, ugyanazért eddig minden felmért
koronaországban a községek a felmérés elő-
segítésében tulajdon érdeküket elismervén,
magokat önkénytelen segédmunkásoknak
ingyeni előállítására határozták, mely munká-
latok, ha egyedül az állandó és az álladalomtól
fizetett kézművesek által végeztettek volna el,
az ügy menetele bizonyára igen nagy hátrama-
radást szenvedett volna.

Ennek csak úgy lehet elejét venni, ha a köz-
ségek más koronaországok példájára ezen ügy
támogatására hasonló készséget tanúsítani, és
a szükséges segédmunkásokat ingyen kiállíta-
ni fogják.

XIII. szakasz

A községi előjárásoknak azon felelősségé-
ről, mellyel a catastralis munkálatok kivételére
vonatkozó kötelességek teljesítésére nézve
tartoznak

122. §

Azon kötelességek, melyekkel a gazdasági felmé-
rési munkálatoknál a községek és az evvel fogla-
latoskodó felek tartoznak, körülményesen jelen
oktatásban foglaltatnak. Ezen közremunkálás
leginkább azért vétetik igénybe, hogy a jótékony
cél, mely ezen munkálatokkal kapcsolatban áll,
kevesebb költségekkel és minél előbb elérettessék.

123. §

A szolgabírói hivatalok felelősekké tételnek,
hogy az alattuk álló községek elébök írt köte-
lességeiket jelen oktatás értelmé szerint pon-
tosan és minden halasztás nélkül teljesítsék: mi-
után a szolgabírói hivatalok közéhez tartozik
alárendeltjeiket engedelmességre szorítani és a
felsőbb rendeletek teljesítése iránt őrködni.

124. §

A terjedelmes költségek, melyek ezen catastralis
munkálatokra fordítottatnak, kötelességévé te-
szik a hatóságoknak legnagyobb szigorral arra
ügyelni, hogy az ezen munkával megbízott
egyének semminémű elhárítható akadályok-
ra ne akadjanak, és azon állapotba tétessenek,
miszerint egy, a tetemes költségekhez arányzott
eredményt előmutatni képesek legyenek.

125. §

Ugyanazért azon községek, melyek az ezen
oktatásban foglalt kötelességeket nem pon-
tosan és annak idején teljesítik, akármelyik
szakaszára ezen oktatásnak vonatkozzanak,
és ezáltal ezen munkálatok halasztására okot
szolgáltatnak, nemcsak az okozott költségek
megtérítésében elmarasztaltatni, hanem a kö-
rülmények mivoltához képest még érzékeny
büntetéssel is illetetni fognak.

Kelt Sopronban 1855-ik évi május 16-án.

A Sopron kerületi cs. k. helytartósági osztálytól